

МІСЦЕ СТРАХОВОГО БІЗНЕСУ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Н. В. МИХАЙЛОВА, кандидат економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. У статті розкривається місце та роль страхування у фінансовій системі України.

Ключові слова: страхування, економічна категорія страхування, страховий бізнес, фінансовий ринок, фінансова система.

Страхування як сфера підприємництва є відносно новим сегментом українського бізнесу. Воно забезпечує стабільність у суспільстві, гарантує власникам відшкодування збитків у разі втрати майна й доходу, захищає людину у різних життєвих ситуаціях. Існування страхового бізнесу є важливою умовою для підвищення добробуту населення та сталого економічного зростання.

З огляду на трансформацію фінансової системи України шляхом поглиблення ринкових основ функціонування економіки, сучасні процеси консолідації та інтеграції в національних і міжнародних фінансах необхідно досліджувати страховий бізнес із погляду його місця у фінансовій системі.

Питання місця та ролі страхування у фінансовій системі, сучасні тенденції розвитку страхового бізнесу досліджували науковці України і зарубіжжя, зокрема: М. М. Александрова, В. Д. Базилевич, Н. М. Внукова, О. Д. Вовчак, М. Я. Дем'яненко, О. М. Залетов, М. І. Карлін, С. А. Навроцький, С. С. Осадець, В. М. Опарін, О. Р. Романенко та ін.

Ця проблема залишається актуальною протягом багатьох десятиліть, зокрема й нині, в часи ринкових перетворень, тому потрібно її комплексно дослідити.

Мета дослідження – визначити місце та роль страхування у фінансовій системі України.

Підприємницька сфера та життєдіяльність людини пов'язані з наявністю постійних ризи-

ків – природних, підприємницьких, фінансових та ін. Під час вирішення питання відшкодування втрат можливі два варіанти: перший полягає в тому, що збитки покриваються за рахунок власних фінансових ресурсів, однак це означає їх відволікання від основного призначення – забезпечення життєдіяльності й відтворення виробництва; другий варіант полягає у створенні спеціальних цільових ресурсів, призначених для відшкодування збитків – резервних страхових фондів [3].

Створити резервні страхові фонди можливо так:

- централізовані резерви держави в натуральній і грошовій формі;
- фонди самострахування окремих господарюючих суб'єктів (самострахування);
- фонди, створювані методом страхування [2].

Централізоване страхове забезпечення ґрунтується на державній відповідальності й передбачає відшкодування втрат за рахунок загальнодержавних коштів. Призначення – відшкодування збитку та усунення наслідків стихійних лих і великих аварій, що призвели до значних руйнувань і великих людських жертв.

Самострахування ґрунтується на індивідуальній відповідальності й полягає в тому, що кожна юридична і фізична особа формує власні страхові (резервні) фонди за рахунок власних доходів. Це дорога і нераціональна форма.

Створення колективних страхових фондів, тобто страхування, ґрунтується на солідарній відповідальності учасників цих фондів. Суть відносин страхування полягає в тому, що страхові фонди формуються за рахунок внесків усіх учасників, а збитки із цих фондів відшкодовуються тим, хто їх зазнав унаслідок певних подій і обставин [3].

Страхування є найбільш доцільною, економічною, ефективною і раціональною формою створення страхових фондів.

Єдиної позиції щодо природи страхування досі не існує – ще з початку ХХ ст. науковці намагаються зрозуміти його складну сутність. Тлумачать страхування з економічного, фінансового, соціального, юридичного, соціологічного, математичного, інформаційного та інших поглядів [6].

Такі відомі вчені, як Л. А. Дробозіна, Л. І. Рейтман, В. М. Радіонова, О. Д. Заруба розглядають страхування як фінансову категорію. Такої ж думки дотримується О. Д. Василик, який визначає страхування як складову частину фінансової системи держави, що опосередковує рух валового внутрішнього продукту у формі фондів фінансових ресурсів [1]. При цьому вчений вважає, що фінанси, а значить і страхування, як їх складову, слід розглядати як економічну категорію, що відображає створення, розподіл і використання фондів фінансових ресурсів. Разом з тим О. Д. Василик трактує страхування, як систему особливих перерозподільних операцій, які виникають між учасниками страхового фонду в зв'язку з його утворенням за рахунок цільових грошових внесків і використанням на відшкодування втрат суб'єкта господарювання та надання допомоги громадянам у разі настання страхових випадків [1]. Властиві страхуванню перерозподільчі відносини у фінансовій системі пов'язані, із одного боку, із формуванням страхового фонду за допомогою фіксованих страхових платежів, а з іншого – з відшкодуванням втрат від цього учасниками страхування. Враховуючи те, що при цьому відбувається рух грошових коштів, страхування входить у фінансову систему держави.

Страхування є самостійною сферою фінансової системи. Включаючи сферу страхування до фінансової системи, ми беремо до уваги те, що економічна категорія страхування є складовою категорії фінансів. Водночас можна виокремити суттєві ознаки, що характеризують специфічність категорії страхування:

- наявність у страхових відносинах не менше двох сторін та збіг їх інтересів;
- наявність розподільчих і перерозподільчих відносин;
- існування страхового ризику;
- формування страхового фонду;
- солідарна відповідальність усіх страховальників за втрати;
- замкнута розкладка суми страхового збитку;
- перерозподіл збитку в просторі та часі;
- поверненість страхових платежів;
- самоокупність страхової діяльності та отримання страховиком прибутку.

Отже, страхування має риси економіки, фінансів, кредиту, підприємництва.

У сучасних умовах лібералізації фінансових ринків, міжнародної фінансової інтеграції, циклічних і кон'юнктурних коливань, нестабільності міжнародних товарних і фінансових ринків, аналіз ролі страхування у розвитку фінансової системи та її стабільності набуває все більшого значення.

Страхування є одним із найважливіших елементів ринкової інфраструктури. У ринкових умовах діяльність підприємств, фірм, будь-якого господарюючого суб'єкта піддається величезним ризикам, які виражаються у вигляді зміни економічної кон'юнктури й економічної політики держави, а також у вигляді стихійних лих, пожеж, повеней тощо. Завдяки страховим компаніям підприємці отримують впевненість у тому, що засоби виробництва та предмети праці його бізнесу матеріально захищені від будь-яких випадковостей.

Страхування має величезні можливості сприяти економічному та соціальному розвитку країни, розв'язувати проблеми кожного асоційованого чи індивідуального власника.

Страхування на сьогодні стало обов'язковою умовою функціонування фінансового ринку

та ринку кредитних ресурсів. Кожен комерційний банк, інвестиційна компанія здійснює свою діяльність, страхуючи ймовірні ризики. Тобто страхування у сучасних умовах є обов'язковою умовою і, відповідно, вимогою стабільного функціонування ринкової системи й особливо фінансового ринку [4].

Страхування може значно знизити витрати держави на соціальні програми. Світовий досвід довів доцільність нагромадження і використання коштів на соціальні програми страховим методом. Сформовані цим методом ресурси застосовуються як доповнення до державних ресурсів, спрямовуваних на фінансування освіти, охорони здоров'я, пенсійне забезпечення. Водночас повноцінний розвиток страхового ринку дає помітний імпульс росту національної економіки, оскільки страхування життя і пенсійне страхування – це ефективний спосіб трансформації заощаджень населення в довгострокові інвестиції.

Однією з проблем української економіки є пошук інвестиційних ресурсів. Роль страхового ринку в цьому питанні величезна, бо страхові компанії акумулюють довгострокові фінансові ресурси, які безпосередньо можуть бути використані в економіці [5]. Страхування – стабільне джерело інвестиційних ресурсів держави. Вкладаючи кошти страхових резервів у пріоритетні галузі, держава спроможна виконувати глобальні економічні завдання.

Одним із перспективних фінансових джерел української економіки є активізація фондового ринку за рахунок випуску корпоративних цінних паперів і муніципальних паперів. Наявність значних ризиків посилює роль страхових компаній із позиції перестрахування ризиків, а також із позиції інвестицій своїх активів у цінні папери.

Створення фінансово-промислових груп і фінансових холдингів (банківських, страхових, інвестиційних компаній), які завдяки своїй фінансовій могутності можуть протистояти адміністративному ресурсу, а, відповідно, функціонувати на ринкових принципах, є окремим напрямом включення страхових компаній у фінансово-економічну діяльність формування ринкового механізму [4].

Основними напрямками прояву позитивного впливу страхування на розвиток фінансової системи є:

- сприяння фінансовій стабільності економічних суб'єктів, національних і міжнародних фінансових ринків;
- заміщення фінансових витрат держави та подолання наслідків ризиків та втрат, у першу чергу у виробництві та внаслідок природних катастроф;
- оптимізація ресурсів, спрямовуваних на організацію економічної безпеки;
- підтримання впевненості в розвитку бізнесу шляхом страхування ризиків переривання виробництва, експорту, власності;
- зменшення фінансових втрат від настання ризиків;
- стимулювання заощаджень і їх розміщення у різних видах страхування;
- забезпечення раціонального формування й використання коштів, призначених для здійснення соціальних програм;
- ефективне розміщення нагромаджень і капіталу на фінансовому ринку та у сфері реальних інвестицій.

Отже, здійснення страхової діяльності багатоаспектно позитивно впливає на фінансовий ринок, що сприяє забезпеченню стабільності фінансової системи.

Страхування являє собою специфічну ланку фінансової системи, яка відображає відносини з приводу формування й використання страхових фондів. Існування повноцінного ринку страхування є важливою умовою для підвищення добробуту населення та сталого економічного зростання.

Страхування як інфраструктура фінансової системи впливає на економіку держави шляхом забезпечення системи захисту майнових прав, інтересів громадян і підприємств; підтримання соціальної стабільності суспільства, економічної безпеки держави, а також є важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки й потужним джерелом акумулювання фінансових ресурсів для їх довготермінового інвестування в реальний сектор економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – К. : НІОС, 2003. – 416 с.
Vasylyk O. D. Teoriia finansiv : pidruchnyk / O. D. Vasylyk. – K. : NIOS, 2003. – 416 s.
2. Внукова Н. М. Страхування: теорія та практика : навч. посіб. / Н. М. Внукова, Л. В. Временко, В. І. Успенко ; за заг. ред. д. е. н., проф. Н. М. Внукової. – Харків : Бурун Книга, 2009. – 656 с.
Vnukova N. M. Strakhuvannia: teoriia ta praktyka : navch. posib. / N. M. Vnukova, L. V. Vremenko, V. I. Uspalenko ; za zah. red. d. e. n., prof. N. M. Vnukovoi. – Kharkiv : Burun Knypa, 2009. – 656 s.
3. Карлін М. І. Фінансова система України : навч. посіб. / М. І. Карлін. – К. : Знання, 2007. – 324 с.
Karlin M. I. Finansova systema Ukrainy : navch. posib. / M. I. Karlin. – K. : Znannia, 2007. – 324 s.
4. Нагайчук Н. Г. Оцінка вартості страхового бізнесу / Н. Г. Нагайчук // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 111–116.
Nahaichuk N. H. Otsinka vartosti strakhovoho biznesu / N. H. Nahaichuk // Finansy Ukrainy. – 2008. – № 3. – S. 111–116.
5. Уманців Ю. М. Конкурентна політика на ринку стархових послуг України / Ю. М. Уманців, М. С. Дворак // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 104–117.
Umantsiv Yu. M. Konkurentna polityka na rynku starkhovykh posluh Ukrainy / Yu. M. Umantsiv, M. S. Dvorak // Finansy Ukrainy. – 2008. – № 4. – S. 104–117.
6. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку : монографія / В. М. Фурмана. – К. : КНЕУ, 2005. – 296 с.
Furman V. M. Strakhuvannia: teoretychni zasady ta stratehiia rozvytku : monohrafiia / V. M. Furmana. – K. : KNEU, 2005. – 296 s.

Н. В. Михайлова, кандидат економічних наук (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Место страхового бизнеса в финансовой системе Украины.**

Аннотация. В статье раскрывается место и роль страхования в финансовой системе Украины.

Ключевые слова: страхование, экономическая категория страхования, страховой бизнес, финансовый рынок, финансовая система.

N. Mikhailova, Cand. Econ. Sci. (Poltava University of Economics and Trade). **Place insurance business in the financial system of Ukraine.**

Summary. The article reveals the place and role of insurance in the financial system of Ukraine.

Keywords: insurance, economic category of insurance, insurance business, financial market, financial system.